

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ У ОКВИРУ ПРЕДШКОЛСКОГ ОБРАЗОВАЊА У ПРОГРАМСКИМ ДОКУМЕНТИМА И СТРУЧНИМ ПУБЛИКАЦИЈАМА У СРБИЈИ ОД КРАЈА XIX ВЕКА ДО ДАНАС¹

Маја С. Соколовић Игњачевић*

Универзитет у Београду, Учитељски факултет, Република Србија

Сажетак

Слушање музике једна је од веома значајних и учесталих активности које се реализују у предшколским установама, у оквиру музичког васпитања и образовања деце. У овом раду намера нам је била да сагледамо начин на који је слушање музике обрађено у програмским документима и стручним публикацијама коришћеним и објављеним у Србији од краја XIX века до данас, које сличности и разлике су уочљиве међу наведеним смерницама, те у којој мери су оне усклађене са иностраном литературом у овој области. У овом раду је најпре креиран својеврстан теоријски оквир, у ком су сумирани кључни ставови и резултати иностраних истраживања везаних за слушање музике. Потом су анализирани публикације, коришћене или објављене на нашим просторима, у којима је обрађена тема слушања музике, применом анализе садржаја, кроз одабране категорије. Установљене су сличности и разлике међу анализираним публикацијама у погледу постављених циљева за рад у домену слушања музике у предшколској узрасној фази, критеријума за одабир музичких садржаја и методских поступака.

Кључне речи: предшколско музичко образовање, слушање музике, програмска документа, музички садржај, методски поступак.

Увод

У уводном делу рада представимо различите ставове о неким од кључних методичких проблема везаних за слушање музике у предшколској узрасној фази, првенствено о начину рада са децом у овој области и критеријумима за избор музичких садржаја, који ће бити предмет анализе различитих штампаних извора који их обрађују, а коришћени су или објављени у Србији од краја XIX века до данас.

¹ Овај рад део је истраживања спроведеног у оквиру докторске дисертације, чија израда је у току.

* maja.ignjacevic@gmail.com

Слушање музике у предшколском узрасту се одвија на два начина. У први спада пасивно слушање пажљиво одабране музике, у одређеним тренуцима и ограниченог трајања током опуштања и слободне игре. Халам истиче да и у оквиру пасивног слушања музике деца од најранијег узраста стичу имплицитно знање о музици коју слушају, те да, што је већа изложеност различитој музици, ово знање се стиче брже и у већој мери (Hallam, 2012, стр. 41). У други спада слушање музике праћено изражавањем дечјег доживљаја или скретањем пажње на поједине музичке елементе. Начини на које деца изражавају свој доживљај дела су различити – вербални, ликовни, музички (мелодијски или ритмички), или кроз покрет (Swanson, 1969, стр. 268).

У предшколском узрасту, у васпитно-образовној пракси, слушање музике обично прати разговор о појединим музичким компонентама. Деца предшколског узраста не могу истовремено обратити пажњу на више музичких компоненти, што потврђују и сазнања о функционисању перцептивног система и поставке „теорије филтра“, према којој се пажња усмерава на „ограничен број чулних података у једном тренутку“, делујући као филтар (Mirković Radoš, 1996). Јанг и Гловер наводе неколико начина рада у оквиру овог приступа – фокусирање дечје пажње на сам музички ток, охрабривање деце да упамте музику током њеног слушања, упућивање на слушање и описивање једне одређене музичке карактеристике (боје, висине, трајања, итд.), препознавање одређеног сегмента (почетка или краја фразе, или дела који одликује нека музичка карактеристика) и слично. Оне истичу и важност улоге васпитача у постављању модела за начин вербализовања музичких утисака и разговор о музичким карактеристикама слушаног дела (Young, & Glover, 2002).

Фаулер истиче да је упоређивање једно од најбољих средстава за разумевање музике – у почетку треба поредити дела која су изразито контрастна – електронску музику и Грегоријански корал, војну са црквеном музиком, и томе слично, а касније се уводе суптилнији контрасти, између дела из различитих периода, култура, различитих композитора, истог композитора из ранијих и каснијих периода стваралаштва, различитих интерпретација истог дела и слично (Fowler, 1965, стр. 42). И други аутори истичу значај утврђивања сличности и разлика у развоју способности идентификовања музичких структура (Pound, & Harrison, 2002; Hallam, 2012).

Иако приступ у ком деца дају вербални одговор на слушање музике има извесне предности, мишљења смо да нипошто не треба да буде једини који се реализује у пракси. Наиме, бројни аутори утврдили су да је дечје разумевање одређених музичких елемената (висине тона, динамике, темпа, боје тона) често боље него што умеју да се о њима вербално изразе (Van Zee, 1976; Hair, 1977, 1987; Costa-Giomi, & Descombes, 1996; Webster, & Schlenrich, 1982; Wooderson, & Small, 1981), па осим вербалног реаговања на одређене

музичке елементе, слушање музике треба да буде праћено и реаговањем покретом на промене одређених музичких карактеристика (високо-ниско, споро-брзо, гласно-тихо), чак и на промене у оквиру музичке форме (Van Zee, 1976; Juntunen, 2004; Kerchner, 2000; Pound, & Harrison, 2002; Flowers, 1990; Young, & Glover, 2002). „(...) Музичко разумевање се манифестује кроз телесну акцију, што се може посматрати као физичка метафора која чини мост између конкретног и апстрактног“ (Juntunen, 2004, стр. 211).

Слушање музике може бити праћено и различитим музичким активностима – певањем, извођењем пулса и покрета (Fryberger, 1916), а као подстицај дечје пажње може послужити и ишчекивање најављене музичке појаве (Fryberger, 1916, стр. 25).

Дечје реаговање покретом на одређене музичке елементе зависи и од избора музичких дела која се користе у оквиру слушања музике. Мец је реализовао истраживање у ком је испитивао управо разлику у дечјем реаговању приликом слушања различитих дела. „У овој студији, опсервација је показала да музички одломци који наглашавају један карактеристичан квалитет (...) изазивају реаговање покретом које се односи на те квалитете“ (Metz, 1989, стр. 56).

Музика је уметност која се одвија у времену, па је основна претпоставка за њено слушање и опажање њених карактеристика усмерена пажња. „Слушање (музике) захтева свесну когнитиву активност и укључује фокусирање на одређене музичке елементе“ (Hallam, 2012, стр. 57). Бројним истраживањима установљено је да постоје велике индивидуалне разлике у начину на који деца слушају музику и времену у току ког су у стању да слушају музику са пуном пажњом. Симс и Кесиди (1997), у истраживању са децом узраста 3-5 година, и Симс и Нолкер (2002), у истраживању поновљеном са децом узраста 5-7 година, уочили су да постоје личне особености дечјег слушања музике, те да поједина деца слушају музику у дужим или краћим интервалима, што доводи у питање генерализацију према којој сва деца предшколског узраста имају лимитиран опсег слушачке пажње (Sims, 1986, 2001; Sims, & Cassidy, 1997; Sims, & Nolker, 2002). Из тог разлога, приликом групних активности слушања музике, треба имати у виду наведене разлике међу децом и током процеса слушања на различите начине подстицати и ону децу чије је трајање пажње краће.

Поред слушања музике које за циљ има упознавање са одређеним музичким елементима (тонском висином, бојом, динамиком, темпом, итд.), Нај и Нај се залажу и за слушање зарад уживања у музици, током одмора или опуштања (Nye, & Nye, 1974). Халам истиче да не треба занемарити ни значај слушања праћеног слободним покретом, за које наводи да подстиче мултисензорно учење (Hallam, 2012, стр. 68). Кратус (2017) чак упозорава да иако познавање музичких елемената омогућава људима да разумеју музичке и структуралне квалитете музичког дела, овакав начин фокусирања

на поједине концепте није уобичајен у свакодневним ситуацијама слушања музике зарад уживања у њеном звучању, те га треба комбиновати у оквиру музичког васпитања са приступом у ком деца-слушаоци креирају своја лична слушалачка искуства кроз усмеравање пажње на више аспеката музике симултано (Kratuś, 2017).

Осим слушања музике, са децом често треба организовати игре за развој слушне пажње и идентификовања различитих звукова из окружења, препознавања по гласу или по звуку, упаривања звечки са истим пуњењем, као и вежбе у којима деца покушавају да изведу идентичан тон као онај одсвиран на мелодијском инструменту. Међу играма се наводе и оне где дете понавља ритмички образац задат од стране васпитача или другог детета (Bayless, & Ramsey, 1978). Овакве игре су значајне јер кроз њихово извођење деца вежбају усмеравање слушне пажње и развијају способност слушне дискриминације кроз једноставне задатке, те оне служе као припрема перцептивног апарата за слушање музике, као знатно сложенији задатак.

Постоје неслагања у вези са репертоаром који треба користити у раду са децом предшколског узраста. Неки аутори сугеришу употребу репертоара лимитираног на једноставна дела, са јасно дефинисаном и изражајном мелодијом, једноставном ритмичком структуром (Swanson, 1969, стр. 268). Сматрамо да истицање овако формулисаних критеријума у васпитно-образовној пракси може довести до превеликог ограничавања слушалачког репертоара и сагласни смо са ставом Мирковић Радош да садржаји треба да буду близу горње границе дечје могућности разумевања, те да децу треба „postupno pripremiti za složena ili neobična iskustva“ (Mirković Radoš, 1996, стр. 249).

Коришћење ширег музичког репертоара има оправдање и у надовезивању на музички укус деце предшколског узраста. Наиме, Харгривс је поставио тезу да млађа деца показују већу толеранцију на различите музичке стилове који се у старијим узрастима карактеришу као неконвенционални (Hargreaves, 1982, стр. 51, према Hargreaves, & Bonneville-Roussy, 2018, стр. 162), а бројна истраживања (Kopiez, & Lehmann, 2008; LeBlanc, Sims, Siivola, & Obert, 1996; Roulston, 2006) потврдила су ову тезу.

Фаулер (1966) сматра да ако Брунер у свом *Процесу образовања* тврди да на сваком узрасту може да се савлада свако градиво, ако је презентовано на начин који одговара начину мишљења типичном за дати узраст (Bruner, 1976, стр. 290), онда сва музика, па и дела Шенберга, Бартока, дела електронске музике и друга треба да буду доступна детету почев од његовог првог музичког искуства надаље. По његовом мишљењу, музика не треба да буде измењена или бирана тако да се усклађује са нивоом ученичке способности, већ служи као подстицај њеном развоју, те достизању различитих нивоа разумевања (Fowler, 1965, стр. 40). Овај став је донекле у сагласју и са поставкама Виготског, према којима учење мора бити прилагођено индивидуалним

могућностима сваког детета, али не само оне што дете у том тренутку може да оствари, већ и његовом потенцијалу. Сличан став износи и Бен, која заговара став да пошто у раном узрасту не можемо знати која деца ће се развити у професионалне музичаре, а која не, треба свима пружити најквалитетније почетно музичко образовање, базирано на врхунским делима музичке уметности (Benn, 1966, стр. 251). Ипак, наведени аутори не прецизирају начине за приближавање овако широког репертоара деци предшколског узраста. Сматрамо да деци треба понудити шири слушалачки репертоар, кроз усмерене активности² чији је методски поступак усклађен са узрастним карактеристикама деце (изражена игровна компонента, креиране прилике за реаговање на музику покретом, музичким изразом, вербално и ликовним изразом) и коришћењем пажљиво одабраних дела или одломака из дела, који су такође у складу са узрастним карактеристикама деце, тако да је, на пример, у њима лако препознатљив одређен музички елемент, а њихово трајање је усклађено са трајањем дечје пажње. Истичемо и да проналажење дела која имају изражене поједине музичке компоненте није једноставан процес. Поједини аутори наводе податак о постојању штампаних каталога који олакшавају потрагу за илустративним музичким примерима (Nye & Nye, 1974, стр. 221). На нашим просторима овакви каталози нису присутни, а њихово присуство у штампаној или електронској форми би свакако користило васпитачима у раду у овој области.

Методолошки оквир за аналитички приступ штампаним изворима о слушању музике за предшколски узраст

У овом раду анализирани су различити штампани извори који садрже смернице и методичка упоришта везана за слушање музике у предшколској узрастној фази, а објављени су или коришћени у Србији, у периоду од краја XIX века до данас:

- званични и незванични програми васпитно-образовног рада и методичка упутства за њихову реализацију;
- педагошка литература, у оквиру које највећи удео има методичка литература (уџбеници, приручници – методике музичког васпитања);
- педагошка периодика.

Када је реч о педагошкој периодици, уврштен је чланак Ивана Михалека, јер представља својеврстан приручник „у малом“, где свеобухватно приказује приступ методици музичког васпитања. Анализа остатка педагошке периодике која обрађује тему слушања музике учинила би истраживачки корпус преобимним, те је нисмо уврстили у ово истраживање.

² Термини „активност“, „усмерена активност“, као и „музичка активност“ (у случају када активност припада методици музичког васпитања) учестало се користе у методичкој литератури намењеној прешколској педагогији.

Корпус чине 22 публикације:

Табела 1
Анализиране публикације

Аутор	Назив дела	Година издања	Врста публикације
	<i>Програм и начин рада у забавишту</i>	1940.	Програмски документ (званични)
	<i>Упутства васпитачу дечјег врта</i>	1948.	Програмски документ (незванични)
Божидар Д. Стефановић	<i>Методика музичког васпитања претшколске деце</i>	1958.	Методичка литература
Stanka Fučkar	<i>Muzički odgoj predškolske djece</i>	1959.	Методичка литература
	<i>Vaspitni rad u pretškolskim ustanovama</i>	1959.	Програмски документ (незванични)
Višnja Manasteriotti	<i>Muzički odgoj na početnom stupnju</i>	1969/1987.	Методичка литература
Вишња Манастериоти	<i>Програм васпитно-образовног рада у предшколској установи</i>	1969/1970.	Програмски документ (званични)
Ivan Mihalek	<i>Oblici muzičkog vaspitanja dece predškolskog uzrasta</i>	1971.	Педагошка периодика
	<i>Основе програма васпитно-образовне делатности дечјег вртића и васпитне групе предшколске деце при основној школи</i>	1975.	Програмски документ (званични)
	<i>Program predškolskog vaspitanja i obrazovanja (Vojvodina) (Predškolsko vaspitanje u SAP Vojvodini. Program vaspitno-obrazovne delatnosti u ustanovama za predškolsko vaspitanje i obrazovanje u SAPV)</i>	1975.	Програмски документ (званични)
	<i>Правилник о заједничком програму предшколског васпитања и образовања (Војводина)</i>	1985.	Програмски документ (званични)
Емилија Матић и Ксенија Мирковић Радош	<i>Музика и предшколско дете</i>	1986.	Педагошка литература

Ivana Domonji	<i>Metodika muzičkog vaspitanja u predškolskim ustanovama</i>	1986.	Методичка литература
	<i>Основе програма предшколског васпитања и образовања деце узраста од три до седам година</i>	1996.	Програмски документ (званични)
Мирјана Марковић и сар.	<i>Корак по корак 2</i>	1997.	Методичка литература
Милена Ђурковић Пантелић	<i>Методика музичког васпитања деце предшколског узраста</i>	1998.	Методичка литература
	<i>Правилник о општим основама предшколског програма (припремни програм)</i>	2006.	Програмски документ (званични)
Емил Каменов	<i>Опште основе предшколског програма: модел Б</i>	2007.	Програмски документ (званични)
Еуђен Џинџ	<i>Muzičko vaspitanje sa metodikom: priručnik</i>	2013.	Методичка литература
Мирјана Ђурђевић и Весна Лукач	<i>Музичко васпитање: збирка активности за рад у припремној групи: приручник за васпитаче</i>	2013.	Методичка литература
Габријела Грујић	<i>Методички аспекти у музичком васпитању деце предшколског узраста</i>	2017.	Методичка литература
Јасмина Столић	<i>Музичке игре и покрет на предшколском узрасту</i>	2018.	Методичка литература

Публикације су анализирани кроз примену анализе садржаја кроз следеће категорије:

- (i) Значај слушања музике/циљеви и задаци
 - Значај слушања музике
 - Циљеви/задаци у домену слушања музике
- (ii) Критеријуми за одабир композиција за слушање и број предвиђених нумера
- (iii) Методски поступак у области слушања музике.

Резултати и дискусија

(i) Теме везане за музичко васпитање обрађиване су у различитим публикацијама и пре 1940. године (Kirić, 1935; Maletaški 1904/1905; Miodragović, 1897; Stefanović, 1924; Stojšić, 1898), али је у њима пажња превасходно посвећена певању и музичким играма. Прва публикација у којој се помиње слушање музике у предшколском узрасту је дело *Програм и начин рада у забавишту*, из 1940. године,

у којој се међу активностима помиње препознавање слушаних дела према почечима. У публикацијама које следе наведени су циљеви у области слушања музике, број предвиђених нумера за слушање, као и сугестије за методски поступак у овој области, док тек Манастериоти (1969/1987) експлицитно истиче велики значај слушања музике за препознавање дечје музикалности. Матић и Мирковић Радош у својој књизи из 1986. истичу детаљније податке о значају слушања музике у предшколском узрасту – богаћење емоција, подстицање интересовања за музику, допринос стварању пријатне атмосфере. Ђурковић Пантелић (1986) наводи његов значај за развој музичких способности, утицај на емоционални живот детета, његову естетску културу и свестрани развој, док Грујић (2017) истиче допринос систематског рада у домену слушања музике развоју музичких предиспозиција, мелодијског и хармонског слуха, перцепције динамике, темпа, ритма и других средстава музичког израза, укупног карактера дела, развоју усмерене пажње током слушања музике, музичке меморије, навике слушања музике и формирању музичког укуса.

У анализираним публикацијама наведени су бројни циљеви за област слушања музике у предшколском узрасту, међу којима су:

- праћење музике покретом, уз поступно усложњавање покрета који се изводе уз музику (Uputstva vaspitaču dečjeg vrta, 1948),
- развој способности препознавања песама и слушаних композиција према мелодији (Grujić, 2017; Osnove programa, 1996; Predškolsko vaspitanje u SAP Vojvodini, 1975; Uputstva vaspitaču dečjeg vrta, 1948),
- упознавање са музичким изражајним средствима (Domonji, 1986; Manasteriotti, 1969/1987),
- стицање навике/способности пажљивог слушања (Grujić, 2017; Kamenov, 2007; Pravilnik o opštim osnovama predškolskog programa, 2006; Pravilnik o zajedničkom programu predškolskog vaspitanja i obrazovanja, 1985; Predškolsko vaspitanje u SAP Vojvodini, 1975; Program vaspitno-obrazovnog rada u predškolskoj ustanovi, 1969/1970),
- развој способности доживљавања музике (Grujić, 2017; Marković i sar., 1997; Pravilnik o opštim osnovama predškolskog programa, 2006; Pravilnik o zajedničkom programu predškolskog vaspitanja i obrazovanja, 1985; Predškolsko vaspitanje u SAP Vojvodini, 1975; Program vaspitno-obrazovnog rada u predškolskoj ustanovi, 1969/1970; Činč, 2013),
- развој музичке меморије (Pravilnik o zajedničkom programu predškolskog vaspitanja i obrazovanja, 1985; Predškolsko vaspitanje u SAP Vojvodini, 1975; Program vaspitno-obrazovnog rada u predškolskoj ustanovi, 1969/1970),
- упознавање са елементима музичког израза и особине тона и развој способности њиховог запажања – висине, трајања, динамике, темпа, карактера, форме, извођачког састава (Grujić, 2017; Đurković Pantelić, 1998; Kamenov, 2007; Marković i sar., 1997; Pravilnik o opštim osnovama predškolskog programa, 2006; Pravilnik o zajedničkom programu predškolskog vaspitanja i obrazovanja, 1985;

Predškolsko vaspitanje u SAP Vojvodini, 1975; Program vaspitno-obrazovnog rada u predškolskoj ustanovi, 1969/1970; Ćinĉ, 2013), а код неких аутора наводе се још и уочавање мелодије у сопрану и басу, уочавање тонског рода (Mihalek, 1971), елементарно познавање музичких форми и способност њихове базичне анализе (Osnove programa, 1996),

- развој естетских осећања (Mihalek, 1971),
- развој интересовања за музику/ буђење емоција и жеље за музицирањем (Grujić, 2017; Kamenov, 2007; Mihalek, 1971; Pravilnik o opštim osnovama predškolskog programa, 2006; Pravilnik o zajedničkom programu predškolskog vaspitanja i obrazovanja, 1985; Predškolsko vaspitanje u SAP Vojvodini, 1975),
- упознавање музике као културног феномена, музичке традиције и дела савремене музичке уметности, упознавање са различитим жанровима и стиловима (Kamenov, 2007; Marković i sar., 1997; Pravilnik o opštim osnovama predškolskog programa, 2006; Ćinĉ, 2013),
- упознавање занимљивих појединости везаних за композиторе, ауторе и извођаче (Kamenov, 2007; Pravilnik o opštim osnovama predškolskog programa, 2006),
- развој музичких способности (Domonji, 1986),
- развој креативних способности (Domonji, 1986),
- развој когнитивних, психомоторних и афективних компоненти дечје психе (Ćinĉ, 2013).

(ii) Уочљиве су и разлике у предложеном репертоару који треба користити у слушању музике са децом предшколског узраста. У једном броју анализираних публикација наведене су само врсте музике коју треба користити (према начину извођења) – најчешће вокална и инструментална (Uputstva vaspitaĉu deĉjeg vrta, 1948), уз напомену о примерености узрасту (Zajedniĉki program predškolskog vaspitanja i obrazovanja, Vojvodina, 1985; Osnove programa, 1975; Program predškolskog vaspitanja i obrazovanja, Vojvodina, 1975; Fuĉkar, 1959) и/или програмском карактеру (Vaspitni rad u pretškolskim ustanovama, 1959; Mihalek, 1971).

У осталим публикацијама дате су нешто прецизније смернице везане за инструменталну музику – Манастериоти (1969/1987) наводи да то треба да буду клавирске минијатуре, краћа оркестарска дела програмског карактера и плесови; у програмском документу из 1969. да је реч о играма, корачницама, за соло инструмент или оркестар; Домоњи (1986) препоручује инструменталне минијатуре, дела прикладног садржаја и програмског карактера, плесове и солистичка пре него оркестарска дела.

У великом броју публикација препоручено је коришћење народне музике (Vaspitni rad u pretškolskim ustanovama, 1959; Grujić, 2017; Domonji, 1986; Đurković Pantelić, 1998; Kamenov, 2007; Manasterioti, 1969/1987; Opšte osnove programa, 2006, pripremni program; Osnove programa, 1975; Osnove programa, 1996; Program vaspitno-obrazovnog rada u predškolskoj ustanovi, 1969/1970; Stefanović, 1958; Fuĉkar, 1959), а у једном броју публикација и дела такозване

дечје забавне музике (Domonji, 1986; Matić i Mirković Radoš, 1986; Stefanović, 1958). Тек од 1996. године помињу се и вокално-инструментална дела. Народна музика других поднебља и савремена уметничка музика нису наведене у анализираним публикацијама.

У неколико публикација наглашено је да кључни критеријум за одабир дела треба да буде њихова разноврсност по различитим музичким карактеристикама (Domonji, 1986; Matić i Mirković Radoš, 1986; Fučkar, 1959). У складу са сличним препорукама у иностраној литератури, и у неколицини овдашњих публикација заступљена је сугестија за коришћење дела контрастних по музичким карактеристикама, како би деца стицала знања о њима кроз поређење њихових одлика (Domonji, 1986; Program vaspitno-obrazovnog rada u predškolskoj ustanovi, 1969/1970; Fučkar, 1959). Присутан је и став да треба користити дела у којима је лако препознатљиво неко средство музичког израза (Grujić, 2017; Program vaspitno-obrazovnog rada u predškolskoj ustanovi, 1969/1970; Fučkar, 1959), али наглашавамо да је трагање за музичким примерима у којима је истакнута и лако препознатљива одређена музичка карактеристика захтеван посао. Навели смо да су у неким од иностраних земаља објављивани каталози музичке литературе, разврстани према музичким елементима који су уочљиви, те истичемо потребу за креирањем сличних публикација које би представљале вид подршке васпитачима запосленим у нашим предшколским установама.

У малом броју публикација предвиђен је и број нумера које треба обрадити током сваке године:

Табела 2

Препоручен број композиција за слушање по узрастним групама

Аутор/назив дела	Млађа група	Средња група	Старија група
<i>Упутства васпитачу дечјег врта, 1948.</i>	10–12 песама и 5–6 инструменталних дела	10–15 песама. и 8–10 инструменталних дела	10–15 песама и 10–15 инструменталних дела
<i>Програм васпитно-образовног рада у предшколској установи, 1969/1970.</i>	5	5–8	8–10
<i>Основе програма, 1975/1982.</i>	5	8–10	8–10
<i>Програм предшколског васпитања и образовања, Војводина, 1975.</i>	5–8	5–8	8–10

Уочавамо да је у оквиру публикације из 1948. године дат нешто већи број нумера него у другим документима, чији просечан број сматрамо веома малим на годишњем нивоу.

(iii) Када је реч о методском поступку у домену слушања музике, најчешће се наводи да прво слушање треба да буде лишено питања и података о

делу, а свако наредно треба да прати задатак или питање везано за по једну музичку карактеристику (Grujić, 2017; Đurđev i Lukač, 2013; Đurković Pantelić, 1998; Manasteriotti, 1969/1987; Program vaspitno-obrazovnog rada u predškolskoj ustanovi, 1969/1970), односно разговор о музичким карактеристикама (Domonji, 1986; Marković i sar., 1997; Osnove programa, 1975/1982; Predškolsko vaspitanje u SAP Vojvodini, 1975; Stefanović, 1958; Stolić, 2018; Uputstva vaspitaču dečjeg vrta, 1948; Fučkar, 1959; Činč, 2013). У теоријском делу рада навели смо резултате истраживања која потврђују да деца неретко поседују веће разумевање музичких концепата него што су у стању вербално да изразе, међутим, у највећем броју анализираних публикација предвиђено је управо вербално реаговање деце на одслушано музичко дело (Grujić, 2017; Osnove programa, 1975/1982; Predškolsko vaspitanje u SAP Vojvodini, 1975; Pravilnik o zajedničkom programu predškolskog vaspitanja i obrazovanja, 1985; Program vaspitno-obrazovnog rada u predškolskoj ustanovi, 1969/1970; Činč, 2013). У знатно мањем броју анализираних публикација заступљени су и други видови дечјег израза, за које сматрамо да их је важно уврстити у рад у домену слушања музике:

- ликовни израз (Đurković Pantelić, 1998; Manasteriotti, 1969/1987);
- кроз драматизацију (Stefanović, 1958);
- кроз покрет (Đurđev i Lukač, 2013; Matić i Mirković Radoš, 1986; Stolić, 2017; Uputstva vaspitaču dečjeg vrta, 1948);
- музицирањем на инструментима (Domonji, 1986);
- музицирањем на инструментима и покретом (Fučkar, 1959);
- покретом и ликовним изразом (Marković i sar., 1997).

Публикације се могу разврстати и према томе да ли се претежно саветује слушање извођења уживо, од стране васпитача (Fučkar, 1959), комбиновање оба начина рада (Vaspitni rad u predškolskim ustanovama, 1959; Domonji, 1986; Kamenov, 2007; Predškolsko vaspitanje u SAP Vojvodini, 1975; Stefanović, 1958), или, што је најчешће случај, у којима је подразумевано да се слушање одвија уз помоћ различитих носача звука.

У већини публикација наглашена је потреба за обнављањем раније слушаних дела (Domonji, 1986; Đurđev i Lukač, 2013; Predškolsko vaspitanje u SAP Vojvodini, 1975), а повремено је наведено да их прати даљи рад на препознавању њихових музичких особености (Grujić, 2017), те да је потребно подстицати децу да их препознају према почецима (Grujić, 2017; Kamenov, 2007; Matić i Mirković Radoš, 1986; Osnove programa, 1975/1982; Osnove programa, 1996; Predškolsko vaspitanje u SAP Vojvodini, 1975; Program vaspitno-obrazovnog rada u predškolskoj ustanovi, 1969/1970; Program i način rada u zabavištu, 1940; Uputstva vaspitaču dečjeg vrta, 1948). Каменов (2017) наводи и интересантан задатак у ком деца треба да препознају да ли је познато дело изведено правилно, а свакако, овај задатак је применљив само када се слушају дела изведена од стране васпитача.

У већини наведених публикација истакнуто је (а понегде и подразумевано), да се усмерена активност из области музичког васпитања у домену слушања музике састоји из мотивационог увода, централног дела, у ком се дело или неколико њих слуша и стичу знања о одређеном музичком елементу, и завршног дела, у који је неретко укључен и покрет или музицирање на инструментима. У појединим публикацијама наведено је да слушање музике може бити део активности из других области васпитно-образовног рада (Domonji, 1986; Đurđev i Lukač, 2013; Đurković Pantelić, 1998; Manasteriotti, 1969/1987; Uputstva vaspitaču dečjeg vrta, 1948).

У малом броју публикација наведено је да активност треба осмислити тако да има игролику форму, те да треба укључити очигледна средства (Grujić, 2017; Domonji, 1986; Matić i Mirković Radoš, 1986; Mihalek, 1971).

У теоријском делу рада навели смо грубу поделу начина рада у овој области на активно и пасивно слушање. Данас је, због доступности различитих апарата за репродукцију звука, пасивно слушање део свакодневице у раду већине предшколских установа. Овај начин рада је експлицитно наведен у једном броју публикација (Domonji, 1986; Đurković Pantelić, 1998; Marković i sar., 1997; Matić i Mirković Radoš, 1986; Program vaspitno-obrazovnog rada u predškolskoj ustanovi, 1969/1970; Stefanović, 1958; Fučkar, 1959), док претпостављамо да се и тамо где није наведен подразумева. Стефановић (1958) је прецизирао и репертоар за пасивно слушање, који се разликује од оног за активно слушање и укључује дела лаке, забавне музике, народне песме и кола и дечју музику (Stefanović, 1958).

У већини публикација слушање музике представља средство за стицање знања о појединим музичким елементима. У неким од публикација нису сасвим спецификовани захтеви у овој области, на пример, наведено је да се од деце очекује да препознају разлике у динамици, али не и да ли је у питању само разлика између тихог и гласног, или разлика између више динамичких нијанси. Подсећамо још једном на налаз из уводног дела рада који сматрамо кључним када је реч о слушању музике, а то је да постоје велике индивидуалне разлике у начину на који деца слушају музику и времену у току ког су у стању да слушају музику са пуном пажњом (Sims, 1986, 2001; Sims & Cassidy, 1997; Sims & Nolker, 2002), те да је задатак васпитача да паралелно прати и бележи податке о особеностима сваког детета у овом погледу и на њима заснива и планира рад у овој области.

Закључна разматрања

Циљ овог рада било је сагледавање начина на који је слушање музике обрађено у програмским документима и стручним публикацијама коришћеним и објављеним у Србији од краја XIX века до данас, утврђивање постојећих сличности и разлика међу наведеним смерницама, као и њихове усклађености са иностраном литературом у овој области.

У овом раду идентификовали смо неколико кључних тема у области слушања музике у предшколској узрасној фази, присутних како у иностраној литератури, тако и у анализираним публикацијама. Међу њима су укључивање адекватних начина реаговања деце на слушање музике (вербално, покретом, ликовним изразом, музицирањем, итд.), сврсисходност слушања извођења уживо спрам оног са носача звука, важност обнављања раније слушаних дела и њиховог препознавања по почецима, као и укључивање слушања музике у рад из области других методика. Указали смо на извесна неслагања која постоје међу публикацијама када је реч о овим темама. Уочили смо да је доминантно вербално реаговање деце на слушана дела, спрам реаговања покретом, музичким активностима или ликовним изразом. Сумирали смо циљеве који су постављени у домену слушања музике у анализираним публикацијама и утврдили сличности и разлике у наведеним критеријумима за одабир нумера за слушање музике, као и број нумера предвиђен за обраду током сваке године, прецизиран у појединим публикацијама. Утврдили смо и да не постоје већа неслагања међу ауторима када је реч о организацији тока усмерених активности у домену слушања музике, те да су најчешће састављене из уводног, централног и завршног дела, у којима је прво слушање лишено питања и података о делу, док су наредна праћена одређеним задацима, питањима или разговором о по једној музичкој карактеристици.

Како је слушање музике у оквиру предшколских установа један од значајних видова предшколског музичког васпитања, указујемо и на важност спровођења емпиријских истраживања у овој области, како би се испитала оправданост поступака који су присутни у васпитно-образовном раду, али и на важност повећања разноврсности поступака примењених у раду у овој области, како би се подстакла деčја мотивација за стицање знања о музици на овај начин.

Литература/References:

- (1940). Program i način rada u zabavištu. *Prosvetni glasnik*, 9/1940. 820–836.
- (1948). *Uputstva vaspitaču dečjeg vrta: pravila dečjeg vrta*. Beograd: Prosveta.
- (1959). *Vaspitni rad u pretškolskim ustanovama. Kolektivni rad profesora škole za vaspitače*. Beograd: Savremena škola.
- (1969/1970). *Program vaspitno-obrazovnog rada u predškolskoj ustanovi*. Beograd: Naučna knjiga.
- (1975/1982). *Osnove programa vaspitno-obrazovne delatnosti dečijeg vrtića i vaspitne grupe predškolske dece pri osnovnoj školi*. Beograd: Republička zajednica dečje zaštite.
- (1975). *Predškolsko vaspitanje u SAP Vojvodini*. Program vaspitno-obrazovne delatnosti u ustanovama za predškolsko vaspitanje i obrazovanje u SAPV. Novi Sad: Pokrajinski zavod za izdavanje udžbenika.
- (1985). Pravilnik o zajedničkom programu predškolskog vaspitanja i obrazovanja. *Službeni list SAPV, Propisi i Prosvetnog saveta Vojvodine*, 20. 3. 1985, 1–87.
- (1996). Pravilnik o Osnovama programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja dece uzrasta od tri do sedam godina. *Službeni glasnik RS. Prosvetni glasnik*, 96/6, 36–49.

- (2006). Pravilnik o opštim osnovama predškolskog programa. *Službeni glasnik RS. Prosvetni glasnik*, 06/14, 1–64.
- Bayless, K. M., & Ramsey, M. E. (1978). *Music, a way of life for the young child*. Saint Louis: The C. V. Mosby Company.
- Benn, O. A. (1966). Excellence in elementary music programs. In: B. Kowell (Ed.), *New perspectives in music education: source book*. Washington, DC: Music Educators National Conference, 245–252.
- Bruner, Dž. (1976). Proces obrazovanja. *Pedagogija*, 2–3, 275–321.
- Costa-Giomi, E., & Descombes, V. (1996). Pitch labels with single and multiple meanings: A study with French-speaking children. *Journal of Research in Music Education*, 44, 204–214.
- Činč, E. (2013). *Muzičko vaspitanje sa metodikom: priručnik*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov“.
- Domonji, I. (1986). *Metodika muzičkog vaspitanja u predškolskim ustanovama*. Sarajevo: Svjetlost.
- Đurđev, M. i Lukač, V. (2013). *Muzičko vaspitanje: zbirka aktivnosti za rad u pripremnoj grupi: priručnik za vaspitače*. Novi Sad: Stylos art.
- Đurković Pantelić, M. (1998). *Metodika muzičkog vaspitanja dece predškolskog uzrasta*. Šabac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.
- Grujić, G. (2017). *Metodički aspekti u muzičkom vaspitanju dece predškolskog uzrasta*. Beograd: Klett.
- Flowers, P. (1990). Listening: The Key to Describing Music. *Music Educators Journal*, 77(4), 21–23. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3397876>
- Fowler, C. (1965). The Misrepresentation of Music: A View of Elementary and Junior High School Music Materials. *Music Educators Journal*, 51(5), 38–42. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3390490>
- Fryberger, A. M. (1916). *Listening Lessons in Music, Graded for Schools*. Boston, New York, Chicago: Silver, Burdett and Company.
- Fučkar, S. (1959). *Muzički odgoj predškolske djece*. Zagreb: Školska knjiga.
- Hair, H. I. (1977). Discrimination of tonal direction on verbal and nonverbal tasks by first grade children. *Journal of Research in Music Education*, 25(3), 197–210.
- Hair, H. (1987). Children's responses to music stimuli: Verbal/nonverbal, aural/visual modes. In C. K. Madsen & C. Prickett (Eds.), *Applications of research in music behavior*. Tuscaloosa: University of Alabama Press.
- Hallam, S. (2012). *Music psychology in education*. London: Institute of Education Press.
- Hargreaves, D. J., & Bonneville-Roussy, A. (2018). What is "open-earedness", and how can it be measured? *MUSICAE SCIENTIAE*, 22(2), 161–174. <https://doi.org/10.1177/1029864917697783>
- Juntunen, M. L. (2004). Embodiment in musical knowing: how body movement facilitates learning within Dalcroze Eurhythmics. *British Journal of Music Education*, 21(2), 199–214. Retrieved from <http://ezproxy.nb.rs:2059/login.aspx?direct=true&db=edb&AN=14594844&site=eds-live>
- Kamenov, E. (2007). *Opšte osnove predškolskog programa: model B*. Novi Sad: Dragon.
- Kerchner, J. (2000). Children's Verbal, Visual, and Kinesthetic Responses: Insight into Their Music Listening Experience. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, (146), 31–50. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/40319032>
- Kirić, N. (1935). *Priručnik za narodna zabavišta i niže razrede osnovnih škola*. Velika Kikinda: Štamparija J. Radaka.
- Kopiez, R., & Lehmann, M. (2008). The 'open-earedness' hypothesis and the development of age-related aesthetic reactions to music in elementary school children. *British Journal of Music Education*, 25(2), 121–138.

- Kratus, J. (2017). Music Listening Is Creative. *Music Educators Journal*, 103(3), 46–51. <https://doi.org/10.1177/0027432116686843>
- LeBlanc, A., Sims, W., Siivola, C., & Obert, M. (1996). Music Style Preferences of Different Age Listeners. *Journal of Research in Music Education*, 44(1), 49-59. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3345413>
- Maletaški, M. (1904). Zabavište – zbirka celokupnog rada u srpskim veroispovednim zabavištima za porodice, zabavišta i zabavilje. *Školski odjek*, br. 17–24.
- Maletaški, M. (1905). Zabavište – zbirka celokupnog rada u srpskim veroispovednim zabavištima za porodice, zabavišta i zabavilje. *Školski odjek*, br. 1–24.
- Manasteriotti, V. (1969/1987). *Muzički odgoj na početnom stupnju*. Zagreb: Školska knjiga.
- Marković, M., Šain, M., Kovačević, I., Koruga, D., Ivanović, R., Beljanski Ristić, Lj., Krsmanović, M., Gajić, Z. i Peković, D. (1997). *Korak po korak 2. Vaspitanje dece od tri do sedam godina – priručnik za roditelje i vaspitače*. Beograd: Kreativni centar.
- Matić, E. i Mirković Radoš, K. (1986). *Muzika i predškolsko dete*. Beograd: Zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja grada Beograda.
- Metz, E. (1989). Movement as a Musical Response among Preschool Children. *Journal of Research in Music Education*, 37(1), 48–60. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3344952>
- Miodragović, J. (1897). *O zabavištima*. Beograd: Državna štamparija Kraljevine Srbije.
- Mihalek, I. (1971). Oblici muzičkog vaspitanja dece predškolskih ustanova. *Pedagoška stvarnost: časopis za školska i kulturno-prosvetna pitanja*, 17, 3, 162–169.
- Mirković Radoš, K. (1996). *Psihologija muzike*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Nye, R. E., & Nye, V. T. (1974). *Essentials of teaching elementary school music*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Pound, L., & Harrison, C. (2002). *Supporting musical development in the early years*. McGraw-Hill Education (UK).
- Roulston, K. (2006). Qualitative Investigation of Young Children's Music Preferences. *International journal of education & the arts*, 7(9), 1–24.
- Sims, W. (1986). The Effect of High versus Low Teacher Affect and Passive versus Active Student Activity during Music Listening on Preschool Children's Attention, Piece Preference, Time Spent Listening, and Piece Recognition. *Journal of Research in Music Education*, 34(3), 173–191. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3344747>
- Sims, W. (2001). Characteristics of Preschool Children's Individual Music Listening during Free Choice Time. *Bulletin of the Council for Research in Music Education*, (149), 53–63. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/40319090>
- Sims, W., & Cassidy, J. (1997). Verbal and Operant Responses of Young Children to Vocal versus Instrumental Song Performances. *Journal of Research in Music Education*, 45(2), 234–244. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3345583>
- Sims, W. L., & Nölker, D. B. (2002). Individual Differences in Music Listening Responses of Kindergarten Children. *Journal of Research in Music Education*, 50(4), 292. Retrieved from <http://ezproxy.nb.rs:2059/login.aspx?direct=true&db=edsjsr&AN=edsjsr.3345356&site=eds-live>
- Stefanović, B. (1958). *Metodika muzičkog vaspitanja pretškolske dece*. Beograd: Nolit.
- Stefanović, R. (1924). Program rada u dečjem zabavištu. *Učitelj*, 3–4. 230–234.
- Stojšić, M. (1898). *Gradivo za razna zanimanja Srpčadi*. Sombor: Štamparija Ferdinanda Bitermana i sina.
- Stolić, J. (2018). *Muzičke igre i pokret na predškolskom uzrastu*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov“.

- Swanson, B. R. (1969). *Music in the education of children*. California: Wadsworth Publishing Co. Inc, <https://archive.org/stream/musicineducation00swan#page/n5/mode/2up>
- Van Zee, N. (1976). Responses of kindergarten children to musical stimuli and terminology. *Journal of Research in Music Education*, 24(1), 14–21.
- Webster, P., & Schlenrich, K. (1982). Discrimination of Pitch Direction by Preschool Children with Verbal and Nonverbal Tasks. *Journal of Research in Music Education*, 30(3), 151–161. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3345082>
- Wooderson, D., & Small, A. (1981). Instrument Association Skills: Children in First and Second Grades. *Journal of Research in Music Education*, 29(1), 39–46. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/3344678>
- Young, S., & Glover, J. (2002). *Music in the Early Years* (Vol. Taylor & Francis e-Library ed). London: Routledge. Retrieved from <http://ezproxy.nb.rs:2059/login.aspx?direct=true&db=e000xww&AN=70324&site=eds-live>

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Article language: Serbian

MUSIC LISTENING WITHIN PRESCHOOL MUSIC EDUCATION IN NORMATIVE DOCUMENTS AND PROFESSIONAL PUBLICATIONS IN SERBIA FROM THE END OF THE XIX CENTURY UNTIL TODAY

Maja S. Sokolović Ignjačević

University of Belgrade, Teacher Education Faculty, Republic of Serbia

Summary

Music listening is one of the significant and frequent activities that take place within the framework of preschool music education. In this paper, our intention was to investigate the modalities in this field within the normative documents and professional publications used and published in Serbia from the end of the 19th century until today, identify similarities and differences among these guidelines, and determine to what extent they are aligned with foreign literature in this field. In the introduction of this paper we created a theoretical framework that summarizes the key points and results of foreign research in this field. Subsequently, the publications used or published in Serbia were analyzed, using the content analysis technique, through selected categories - importance of music listening / goals and tasks in this field, criteria for selecting compositions for listening / suggested number of music pieces per year and methodical approach in the field of music listening.

In this paper, we identified several key topics in the field of pre-school music listening, present in both the foreign literature and the analyzed publications, and highlighted some differences in opinions presented in the analyzed publications. We have outlined the ways in which the importance of music listening has been addressed in some of the publications and summarized the goals set in the field of music listening. We found that in most publications the repertoire is limited to simple classical and traditional musical pieces and that only some publications gave a slightly wider view of the music repertoire. We concluded that there were no major disagreements among the authors regarding the methodical approach in the field of music listening. Namely, the music listening activity is usually composed of an introductory, central and final part. The first

listening is devoid of questions and informations about the music piece, while the next ones are followed by certain tasks, questions or conversations about a single musical characteristic. We noticed that the verbal response of children is dominant, while the response through movement, musical or the artistic expression is largely neglected. The importance of increasing the variety of procedures within the music listening activities in pre-schools and the implementation of empirical research, which would confirm the validity of procedures often applied in practice, were pointed out.

Key words: preschool music education, music listening, programme documantation, music core, methodological techniques.

Датум пријема чланка / Paper recieved on: 8. 9. 2019.

Датум достављања исправки рукописа / Manuscript corrections submitted on: 15. 10. 2019.

Датум коначног прихватања чланка за објављивање / Paper accepted for publishing on: 6. 11. 2019.

© 2019 Autor. Objavio Artefact (<http://www.artf.ni.ac.rs/index.php/casopis-artefact/>).

Ovo je članak otvorenog pristupa i distribuirano se u skladu sa Creative Commons licencom (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

© 2019 The Author. Published by Artefact (<http://www.artf.ni.ac.rs/index.php/casopis-artefact/>).

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

